

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Novice izhajajo v Ljubljani vsak teden dvakrat, namreč v sredo in saboto.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., scer 3 fl., za pol leta 2 fl. po pošti, scer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XI.

V saboto 10. septembra 1853.

List 73.

Še nekaj o tem: kako delati kis (jesih) iz sadja.

V bukvicah „žganju slovó! vojskó!“ ki so ravno na svitlo prišle, sim naznanil, da se iz enega mernika ali pol vagana sadja 10 bokalov jesiha dá napraviti. S tem je v omenjenih bukvicah dokazano, da bi žganjarji več, kot pol več dobička imeli, če bi jesihi delali, namesto da žganje kuhajo. Dokazano je tam, da iz 14 mernikov sadja se prodá za 5 gold. in 15 kr. žganja, če se bokal žganja clo po 40 kr. prodá; nasprot pa se dobi za kis iz 14 mernikov, če bokal le 2 groša veljá, 14 gold.

Je pa v teh bukvicah rečeno, da en mernik (pol vagana) dá 10 bokalov kisa. V 69. listu „Novic“ pa berem, da „vagan (mecen) gnjilega sadja dá 8 do 9 bokalov jesiha.“*) No, sim si mislil, zdaj me bodo žganjarji nažgali, ker po „Novicah“ dá vagan 8 do 9 bokalov, jez pa terdim, da že mernik dá 10 bokalov jesiha. Že sim mislil, da bom moral besedo nazaj vzeti in povedati, da sim prenapeto računil. Še enkrat natanjko poskusimo. Namerili smo mernik poberšine, vsake baže jabelk (skor polovico je bilo sognjutih) zverhoma (sadje se zverhoma meri); vse smo stolkli, v žakelj in vse skup v prešo djali, in kaj mislite, koliko smo naprešali? Enajst bokalov in pol, poštene mere; — če bi se za očistenje poldrugi bokal vzelo, toda ni potreba, še 10 bokalov ostane iz enega mernika.

Pri nas pa potem s sadnim kisom takole delamo: Naprešamo polni sodec, več ali manj (ta, ki smo ga zdaj naprešali, derži 50 bokalov). Ko je sodec poln tega mošta, se pustí na hladnem, odmašen; zdaj začne precej kipeti, zato smo pustili še dva, ali k večem 3 bokale mošta, da se vedno zaliva, da vso nesnago izmeče, kar kake 14 dni terpi; zalivati se pa mora tako, da je sodec vedno poln. Če se delj zaliva, bolj se scisti. Potem tako očišeno spravimo na kraj, kjer pri miru ostane; pri nas ga postavimo na hladin kraj. To, se vé, da še ni jesihi ali kisa, je pa popolnoma čisto. V hiši, na peči imamo pa dežo, ki kakih 15 bokalov derži in ima blizo srede, nekoliko nižej, pípo. V to dežo, v kateri je že matica, denemo zdaj tako očišenega sadnega mošta, in kmal je nar boljši kis. Kolikor se ga porabi, se od verha, kateri je, se vé da po-

krit, spet dolije s sadnim moštom. Lahko pa rečem, da je tako narejen kis gotovo bolji, kot marsikteri Ljubljanski vinski kis. Pozimi, ko je peč bolj gorka, se mora clo večkrat z vodo zalivati, da se ne vje. Na to vižo dobimo iz mernika, skor se lahko rajta, 11 bokalov dobrega kisa in iz vagana 22 bokalov, ne pa 8 do 9.

Poskusili smo tudi samo gnjile, drugi pot čisto zdrave jabelka, in pokazalo se je, da z gnjilimi je dosti manj dela in tudi se pri merniku en polič ali 3 maslice več kisa dobi.

Da bi pač žganjokuharji svoje oči odperli in prerajtali, koliko zgube imajo, ko sadje v strupeno pijačo kuhajo! Vém, da iz jabelk je že clo malo žganja, več se hrušek v žganje potratí, toda hruške dajo pa tudi več kisa; tako, da se prav lahko vzame, če mernik sadja v žganje kuhanega 40 kr. dá, da v kis narejenega več kot 1 gold., če se bokal kisa le 2 groša rajta, — koliko je pa manj dela in veliko manj stroškov!

Tudi še moram povedati, da smo lansko jesen, po nasvetu Novic jabelka v pesek djali, toda so vse kmalo sognjile, zakaj, ne vém*). Bile so zdrave spravljene in vse je bilo natanjko spolnjeno, pa vse ni nič pomagalo.

V Horjulu 5. kimovca 1853.

J. V.

Jezikoslovni pomenki.

Še nekaj od „skutnika“.

Že v 50. listu „Novic“ leta 1849 je g. Poženčan po razlaganju in pomenu besede skutnik vprašal, kar se mu je za neko zgodovinsko razjasnjenje potrebno zdelo. Več razlagavcov se mu je bilo oglasilo, pa noben pomen besede ni v zgodovinstvo segal, celó pomen repa, ki ga je nekdo skutniku ali skutu dal, je, menim, g. Poženčan le prisiljeno v poslovenjenje imena Skytov porabil. Po tem je bila ta reč zaspala.

Letos se je vnovič pričkanje zavolj te besede pričelo. Bodi tudi meni, nekdanjemu belimu Krajncu, dovoljeno — ne scer, da se med una dva vtaknem, ker od „skutnika“ prav za prav nič ne vém — ampak da na drugo besedo opomnem, ki „skutnikovo“ slovstvo po-

*) „Novice“ so naznanile lani pokladanje sadja v pesek in priporočile to ravnanje, katero je po obilnih skušnjah potterjeno in v Ameriki sploh v navadi, zato se tudi „amerikanska šega“ imenuje. Če pri vas ni ta poskušnja enkrat dobro stekla, moramo vprašati: jéli ste pesek po sonenem prepeku do dobrega posušili, ker le popolnoma suh pesek je za to pripraven, in ali ste sadje rahlo z drevés pobirali in ga po tem berž v pesek položili? Zraven še znane skušnje opomnimo, da lansko sadje je že v sebi neko ne navadno nagnjenje imelo gnjiti, ker se vé da se ne more z nobenim pomočkom odverniti. Vred.

*) Oboje zna gotovo biti, ker različnosti v kmetijskih skušnjah so velike, in v napravljanju kisa iz sadja je velik razloček: kakoršnega plemena je sadje, bolj sočno ali bolj pusto, ali je bolj ali manj gnjilo, ali so jabelka ali hruške itd. Po ti skušnji iz Horjula tedaj zamoremo reči, da se pridelk kisa iz 1 vagana sadja od 8 do 22 bokalov spreminja. Vred.